

LA «HISTÒRIA DE LA PALEONTOLOGIA A SABADELL», DE MIQUEL CRUSAFONT I PAIRÓ

Una Història de la Recerca o de la Ciència a Sabadell, un plantejament que hauria resultat gairebé sense horitzons fa només mig segle, comença a esdevenir ja una necessitat.

En aquesta hipotètica obra de síntesi, és evident que l'obra de Miquel Crusafont i Pairó hi tindria el lloc més destacat. És per això que en encarar la possibilitat d'incorporar a aquest monogràfic d'*Arraona*, revista d'història, un text de Crusafont, res sembla més adient que la parcel·la paleontològica vista des del punt de vista històric.

Miquel Crusafont no va arribar a sistematitzar mai la història de la seva labor, ni en l'àmbit més general de la cultura ni tampoc en el de la Paleontologia. No cal que ens en sorprenguem. D'una banda, perquè era una persona molt més abocada a l'acció, a obrir noves vies, que no pas a la recapitulació, a mirar enrera a contemplar la labor duta a terme. De l'altra, perquè hagué de realitzar la seva tasca entrebancat sempre per les precarietats més grans. Endut per mil iniciatives que sovint no sembla possible que les hagués realitzat una sola persona, sempre batallant amb incomprendiments i traves, no ens ha d'estranyar que fins i tot la seva pròpia bibliografia científica restés incompleta, sense una sistematització rigorosa.

Hi ha, és cert, petits textos esparsos que rememoren fets concrets: allocucions a la Fundació Bosch i Cardellach, editorials a *Paleontologia i Evolució*, notes a la premsa diària, però cap estudi històric d'abast general.

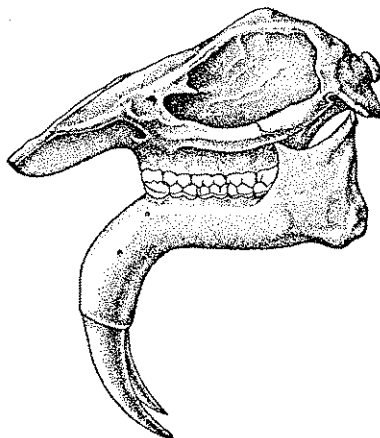
Sí que disposem, però, d'un primer esbós històric de la tasca paleontològica, des dels inicis fins al maig del 1968, amb una petita addenda que recull alguns detalls que ens allarguen la crònica prop d'un any més. Miquel Crusafont i Pairó titulà aquest treball *Història de la Paleontologia a Sabadell* i el presentà a la X Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, celebrada justament a Sabadell, tot commemorant el vint-i-cinquè aniversari de la Fundació Bosch i Cardellach. El text fou publicat més tard en forma d'opuscle per l'Institut de Paleontologia sabadellenc, en ocasió de la seva inauguració.

Malgrat el seu caràcter sintètic, que es centra exclusivament en la faceta primordial, però certament no pas única, de la paleontologia i malgrat que es clogui l'any 1969, catorze anys abans de la mort de l'autor, el text resulta encara excessivament llarg per a poder-lo reproduir íntegrament a *Arraona*. Hem fet, per tant, una selecció de capítols, de manera que el text actual recull aproximadament unes vint-i-cinc pàgines de les seixanta que

M. CRUSAFONT PAIRÓ

CATÈDRÀTIC DE PALEONTOLOGIA A LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

HISTÒRIA DE LA PALEONTOLOGIA A SABADELL

SABADELL

MCMLXIX

comprèn l'obra original. La selecció s'ha fet per apartats sencers, tot mantenint íntegres els continguts.

En realitzar aquesta selecció hem procurat conservar sobretot el cos central del treball, és a dir, la tasca feta durant el període de Miquel Crusafont i des de Sabadell. També ens hem decantat positivament pels apartats d'història de l'especialitat. Llavors hem pogut suprimir els antecedents llunyans de la ciència paleontològica, generalment no centrats en la nostra ciutat, els apartats plenament tècnics, com ara els llistats d'espècies noves, les col·laboracions al Mapa Geològic, el de tesis i «tesines» i el de Biometria. Cal tenir present que, de forma més breu, part del seu contingut apareix també reflectit en els apartats cronològics que han restat. S'han suprimit, finalment, altres petits apartats que ens han semblat de menys interès de cara als objectius fixats.

El text seleccionat resultant manté una estructura força coherent, ja que consta d'un preàmbul, uns capítols d'antecedents, uns apartats cronològics que s'esglaonen en quinquennis des del 1940

fins al final i algunes intercalacions monogràfiques particularment interessants, com ara la dedicada als Cursets Internacionals de Paleontologia. Finalment, hem conservat també uns apartats específics finals, com el denominat «El fenomen Teilhard des de Sabadell», en què es parla de la constitució del «Grup d'Amics del Pare Teilhard» a Sabadell o el que es titula «I també... un film», on breument es glossa la petita història del documental «La història de un mundo perdido», que es realitzà al Museu d'Història de Sabadell, amb exteriors vallesans.

Des del 1969 ençà, aquesta història restà sense crònica escrita, ni tan sols «en forma d'esquema» com s'ho plantejava l'autor en el preàmbul a la *Història de la Paleontologia a Sabadell*. Sortosament, hi ha, però, un riquíssim arxiu que cal esperar que un dia permeti portar fins al final aquesta crònica. I potser no tan sols posar-hi una conclusió sinó reescriure-la novament de forma exhaustiva, com mereixeria la importància de la tasca realitzada per Miquel Crusafont i Pairó.

MIQUEL CRUSAFONT I SABATER

«HISTÒRIA DE LA PALEONTOLOGIA A SABADELL»

PREÀMBUL

Una història dels estudis paleontològics a la nostra ciutat, feta de manera exhaustiva, valdria molt la pena de ser escrita un dia o altre. Però és tal el cúmul de dades interessants, i moltes de valor gairebé sentimental per a nosaltres per llur integració a un passat que ja comença a ser remot, que no ens veiem amb cor, ara com ara, d'enfrontar-nos amb una tasca tan prolixa. Les circumstàncies, el temps de què ara disposem, ens obligaran a una limitació; a constrènyer-nos a un esquema i a una síntesi del que ens semblen les fites més dignes d'esment en una nota com la present.

Ara que el tan esperat Institut Provincial de Paleontologia de l'Excma. Diputació de Barcelona vindrà aviat a obrir les seves portes al públic i als investigadors que s'hi vulguin acollir, sembla que ens invitin a fer un balanç d'una realitat científica a la nostra ciutat que, aviat, tindrà un segle de permanència o quasi. Un segle de continuïtat, si no absoluta, molt constant. L'Institut Provincial de Paleontologia ve a coronar una obra que ja va començar en un germen que aleshores podia semblar migrat, a darreries de la passada centúria.

En realitat, parlem de Paleontologia quan, de debò, hauríem de parlar de Paleomastologia, o sigui aquella branca de la susdita ciència que es dedica als mamífers fòssils, tan abundants en les dues comarques bessones del Vallès i del Penedès, i que foren la causa determinant d'aquesta història que pretenc posar al descobert davant vostre. I no és que manquin altres estudis d'altres branques d'aquella ciència, però aquests estudis han estat un xic marginals, en la majoria dels casos, a l'actuació sabadellenca.

En veritat, la història paleontològica a la nostra comarca i també, en part, a la nostra ciutat, comença en una data no precisada, anterior a l'any 1887, i fou també un farmacèutic, important, de Sabadell el qui hi posà la primera pedra. Era el Dr. Francesc de P. Benessat, a qui deu tant aquella vila de mitjan i finals de segle. I aquella història, nascuda en una hora no determinada en el calendari, continua avui, per bé que amb una esplendor que aquell patrici segurament no hauria mai ni somiat.

I són molts encara els qui es pregunten el perquè d'aquesta, diríem, estranya activitat científica en una ciutat com la nostra. A part els determinismes que hem començat a apuntar més amunt i que encara s'anaren

accentuant al llarg dels temps —segons s'anirà veient a través d'aquestes nòtes— podríem contestar amb la referència a les innombrables potencialitats d'una ciutat, que, a més dels seus telers, ha fet sentir, arreu, la seva personalitat en molts i molt variats aspectes de l'activitat humana. Fa poc encara, Sabadell destacava arreu del món per la seva ben adquirida fama de ciutat tèxtil i també per la seva importància paleontològica, fins a ser anomenada «capital de la Paleontologia espanyola» per un dels més destacats especialistes mundials en l'estudi dels vertebrats fòssils, el nostre il·lustre amic el Dr. George G. Simpson del Harvard College a Cambridge (USA). Darrerament, però, es destaquen ja altres aspectes de la ciència, sobretot tècnica i aplicada, quan la nostra urbs ha adquirit caràcters d'una poderosa ciutat plena d'empresa i en contínua expansió.

En el present, les nostres col·leccions, constituïdes per centenars de milers d'exemplars que contrasten amb les poques desenes existents a la ciutat en iniciar-se la nostra guerra del 1936 al 1939, han fet del nostre Museu el més important d'Espanya en l'actualitat, i és també un dels més importants d'Europa fins a l'extrem de constituir, la nostra ciutat, un lloc de pelegrinatge gairebé obligat per als especialistes de tot el món, donades, no solament la riquesa extraordinària de les nostres faunes de Mamífers fòssils, sinó llur peculiaritat, típica d'aquest apèndix europeu que és la Península Ibèrica i lloc de cruïlla de les diverses migracions que han determinat les invasions africanes, cap al N i les eurasiàtiques cap al S. A finals de segle, ningú no hauria pogut pensar en aquests magnífics resultats adquirits gràcies a una labor sense defallences durant més d'un quart de segle a Sabadell.

(...)

L'ETAPA DEFINITIVA

ENCARA UN PREÀMBUL

En iniciar aquí la història de la paleomastologia realitzada a través del Museu de Sabadell, tant dintre els terrenys terciaris catalans com de la resta d'Espanya, caldrà veure *immediatament* que les nostres primeres activitats començaren ja en l'etapa anterior i, per tant, que hi ha una interferència amb l'època en què el Dr. Bataller ja havia començat la seva labor en aquest mateix sentit, i a més sobresortirà també el caràcter progressiu d'aquesta labor, molt humil en els seus principis i que havia de prendre una empenta inesperada, fins i tot per als mateixos que la començaren, a mesura que els anys transcorregueren.

Així, doncs, per bé que la nostra actuació té uns precedents ja molt llunyans, es pot dir que la darrera i definitiva etapa, aquella que es corona avui amb la pròxima inauguració de l'Institut Provincial de Paleontologia de la Diputació, i que dóna fe de la importància d'aquests estudis a la nostra ciutat, va començar justament després de l'obra ja portada a terme pel nostre immediat predecessor, el Dr. Bataller (a.c.s.). Ni ell ni el qui subscriu no haurien pensat mai que aquell jove farmacèutic que seguí les seves activitats a través de la Institució Catalana d'Història Natural i des del seu petit lloc del Museu de Sabadell, hauria, no ja solament de continuar aquella labor que ell havia emprès una mica al marge de les seves habituals activitats, sinó que també l'hauria de succeir en la Càtedra de Paleontologia de la Universitat de Barcelona. L'empenta més ardidada d'aquesta nova etapa havia de coincidir justament amb el final de la nostra guerra, mentre que, com hem vist, la del Dr. Bataller en aquest terreny, finalitzava un any després de començada. L'enllaç fou tan clar que fins i tot un dels primers treballs publicats en la nova etapa que s'anava a començar seria signat en col·laboració amb el malaguanyat geòleg i paleontòleg barceloní, valencià d'origen.

Però, com hem dit ja més amunt, també hi ha uns precedents en la nostra pròpia actuació de postguerra. En efecte, la nostra afició a les ciències naturals havia començat molt aviat i fou esperonada durant els anys del batxillerat per dos escolapis de molt bona memòria que havien de determinar, sense ni saber-ho, les projeccions més últimes d'aquella vocació per les ciències de la terra. Foren el P. Rimblas, que ja hem citat tantes vegades, i el P. Josep Baburés, que exercien al Col·legi de les Escoles Pies de la nostra ciutat. El primer, sabadellenc d'origen; el segon, procedent de la Vall de Bianya i que fou el qui havia d'inaugurar el servei meteorològic als Escolapis, labor a la qual es va dedicar en cos i ànima durant molts anys.

Les primeres armes, les havia fetes al C. E. Sabadell, i fou el 1927 que donava la meua primera conferència en el local d'aquest centre, radicat aleshores a la Rambla i rellogat a la Lliga Regionalista, on, com hem dit, hi havia les petites col·leccions de Mamífers fòssils recollits fins aleshores (excepte els materials que s'havien endut cap a Barcelona, al Seminari o a alguna col·lecció particular, on encara avui existeixen). Hi destacava aquell magnífic conjunt de peces de Mastodont trobades al subsòl de la ciutat, i del descobriment de les quals tinc una vaga memòria, sense que jo aleshores, massa jove, hi hagués intervingut. En aquella època, jo em dedicava a la percaça sobretot de minerals a la nostra i en altres comarques catalanes. Sentia un gran amor

a la Naturalesa i m'atreia, sobretot, la constitució geològica dels terrenys i llur història, a més dels seus compostos mineralògics.

L'atzar havia volgut que, en una de les nostres excursions, pels voltants de la nostra ciutat, descobríssim per primera vegada, el 1926, el jaciment, que després es faria tan important, de Can Llobateres, gràcies al llavors recent traçat de la carretera de Sabadell a Mollet per Santa Perpètua, en companyia del nostre amic predilecte En Ramon Arquer i Costajussà. La nostra vocació no estava, però, ben definida. Ens dedicàvem a córrer per les nostres comarques practicant encara aquell excursionisme romàntic que ens duia a no menysprear res dels tressors de la terra, i, així, no solament procuràvem enriquir-nos en el coneixement de la Geologia, sinó també en el de l'Arqueologia i la Prehistòria.

Més endavant, jo alternava els meus estudis de Farmàcia amb diverses activitats sabadellenques, no sols ja al Centre Excursionista, sinó a la redacció del «Diari de Sabadell», a través del qual havia de trobar un gran apassionament per les lletres en les èpoques dels nostres Trabal, Oliver i Obiols. També havia entrat al Centre Català, on hi havia un grup de Ciències en el qual formaven diversos amics estudiants també com En Padró, En Bracons, En Miralles, En Morales, etc.

Les primeres armes paleomastològiques, ja en un to seriós, començaren el 1932, poc abans que finís els meus estudis de Farmàcia, i foren esgrimides sota la tutela de la ja citada Institució Catalana d'Història Natural. Aleshores vaig començar el primer «nucli» d'activitat paleomastològica a la nostra ciutat per una col·laboració amb un paleontòleg jove, barceloní, dedicat, però, al colleccionisme particular, que contrastava amb el meu desig de fer engruixir les col·leccions sabadellenques. Aleshores havíem explorat, amb intermitències, la trinxera del ferrocarril a Sant Quirze de Galliners i hi havíem descobert dues espècies inèdites que foren publicades en el Butlletí d'aquella Institució, els anys 1932 i 1933 respectivament, dedicades a la descripció de les peces de *Dicerorhinus sansaniensis* LARTET i del magnífic molar de *Deinotherium laevius* JOURAN, que ja ingressaren, des d'aleshores, al patrimoni paleontològic de la ciutat. També d'aquells temps d'avantguerra és un article que vaig publicar sota el títol «La Sección paleontológica del Museo de Sabadell» a les *Reseñas científicas de la Sociedad Española de Historia Natural*, volum X, a Madrid, l'any 1935.

Aleshores ja existia, com a tal, el Museu de la Ciutat de Sabadell, promogut per una exposició retrospectiva de la ciutat que havia organitzat, a la Caixa d'Estal-

vis, el C.E. Sabadell, del qual jo formava part com a cap de la Secció de Ciències. Ja s'hi havien exhibit els materials fòssils, i després, al Museu, ocuparen unes vitrines dins la Sala de Prehistòria, amb els exemplars ja històrics de què hem anat parlant, enriquits per algunes de les nostres troballes. En aquelles vitrines, a més dels fòssils que ja coneixem, hi havia restes de diversa procedència —entre elles un molar de Mastodont descobert al subsòl en les aleshores anomenades Destil·leries Costa, uns ossos també de Proboscidi, trobats a la fàbrica Quadres i Prim—, recollides pel qui va ésser ja des d'aleshores director del Museu, Sr. Lluís Mas. D'altra banda, i al marge d'aquesta incipient col·lecció, que a través dels anys havia d'adquirir una importància insospitada, havíem creat, des de l'inici del Museu, una Secció de Mineralogia (o de Geologia, com en deïem aleshores) amb una bona col·lecció que havia anat recollint a través dels petits periples excursionistes per Catalunya.

Podríem dir que aquí acaba aquest nou preàmbul dedicat a la darrera etapa de la Paleontologia a casa nostra i a la resta d'Espanya, perquè es pot dir que, des d'aleshores, aquests estudis es polaritzaren ja a la nostra ciutat, que merescué d'un dels més grans paleontòlegs del món, Georges Gaylord Simpson, el nom de «capitalitat de la Paleomastologia espanyola». Ja veurem com així fou d'una manera progressiva i com, des d'aleshores, fou el Museu de Sabadell qui menà tota l'activitat espanyola en aquesta branca de la Paleontologia. D'altra banda, anys més tard, també un altre gran paleontòleg, el Prof. Jean Viret, que ja hem anomenat, afegiria a la dita popular de «com el Vallès no hi ha res» la seva pròpia: que el nostre Vallès era «*le paradis des paléontologistes*».

Però no podem acabar aquest preàmbul sense citar un altre nom sabadellenc que influí definitivament en la nostra decisió d'emprendre els estudis paleomastològics d'una manera seriosa i total. Es tracta del nostre amic Joan Andrés, mineralogista amateur de gran vàlua i molt considerat en els medis científics de l'especialitat, el qual també ens havia acompanyat diverses vegades pels jaciments de fòssils dels volts de Sabadell. I, justament el dia de Sant Esteve de l'any 1940, descobria, ell tot sol, unes importantíssimes restes d'un carnívor a la trinxera del ferrocarril a Sant Quirze. Es tractava de tota la dentició superior i inferior del que, aleshores, vàrem determinar com a «*Albanosmilus*» *jourdani*, per al qual creàrem la varietat «*andresi*», dedicada al nostre amic. Precisament aquest fou un dels primers treballs de l'etapa de postguerra, una volta el nostre altre amic Sr. Ramon Arquer, ja citat, ens empenyí a dedicar-nos de manera decidida a la Paleomastologia. El treball, publicat el 1943, fou dedicat a l'estudi d'aquestes peces

(més tard la pretesa varietat «*andresi*» fou provada ésser un individu mascle de l'espècie de FILHOL, perquè, poc més tard, trobàvem la dentició d'un individu del sexe femení) i del nou os *Indarctos vireti*, nova espècie, descobert a Can Purull, prop de Viladecavalls.

ELS PRIMERS PASSOS

Les nostres primeres aventures d'avantguerra havien estat purament romàntiques i realitzades sota el signe d'un complet *amateurisme*. Haviem parlat moltes vegades en articles i conferències sobre el «llac vallesenc» que deduïem d'aquells fòssils trobats fins aleshores; ens havíem entusiasmat per la paleogeografia de la comarca i en diverses ocasions ens havíem referit a l'estudi de l'origen de la muntanya de Sant Llorenç, de les terrasses del riu Ripoll, dels nous jaciments descoberts. Fins i tot, des del «*Diari*», ens havien projectat a les pàgines de «*La Publicitat*», òrgan aleshores d'Acció Catalana, partit polític de centre i on coneguèrem el nostre car amic Carles Sentís de gran vocació periodística.

Tot allò, però, havia quedat enrera per tal de dedicar-nos, ara, d'una manera gairebé exclusiva, a la Paleomastologia. Naturalment, les nostres recerques es concentraren, els primers temps, als jaciments del Vallès i del Penedès i exploràrem aquells que ja eren coneguts, per bé que, ja ben aviat, estenguèrem el nostre radi d'acció a la conca de Calataiud-Terol per tal de visitar-hi, també nosaltres, després de tants altres, el de Concud, a més dels altres també descoberts amb anterioritat, tal com el de Nombrevilla. De passada, anàvem descobrint noves localitats que engruixien ràpidament el catàleg dels jaciments fòssils de Catalunya i de la resta d'Espanya i, de mica en mica, anàvem també augmentant les llistes d'espècies noves per a Espanya, a més d'algunes de totalment inèdites per a la Ciència. Sempre en col·laboració amb el paleontòleg barceloní ja esmentat, però aviat també amb el nostre —de primer, deixeble, i després, col·lega— Sr. Jaume Truyols, el qual havia d'ésser el més directe col·laborador en les tasques del Museu, car l'altre aprofitava les facilitats materials concedides pel Museu i les particulars d'altri per a fer les seves col·leccions particulars, cosa que no era gens benvista pels paleontòlegs estrangers que aviat poguérem «conèixer», epistolàrment només, pel fet que el final de la nostra guerra empalmava amb la segona catàstrofe bèl·lica mundial. En Truyols s'incorporà, doncs, molt aviat a aquestes tasques i hi posà, sobretot, el seu entusiasme per a l'estratigrafia, que era un complement indispensable per a la labor paleomastològica.

Aquests primers passos en la nostra tasca, que foren dedicats a la recerca de nous jaciments i de noves

espècies, induïren el Sr. Lluís Mas, director del Museu, a fer ampliar el local del carrer de Sant Antoni robant un cert espai al gran pati interior i construint el que hauria d'ésser la Sala de Paleontologia per tal de guardar la gran quantitat de mamífers fòssils que anaven ingressant. Aquesta primera Sala de Paleontologia del Museu, la primera fita important de l'etapa que s'acabava d'encetar, fou inaugurada per la Festa Major de Sabadell de l'any 1941. Des d'aleshores fou construïda una nova sala dedicada ja especialment a la Mineralogia, i de la qual es féu càrrec, immediatament, el Sr. Joan Andrés.

També són d'aquesta època, i d'uns anys posteriors, les recerques realitzades al jaciment dels Hostalets de Pierola amb el nostre car amic Sr. Joan Muntada, gran amic dels fòssils i dedicat també a l'entomologia, sobre la qual havia publicat algunes notes. Aviat el Sr. Muntada reuní una grossa col·lecció que, anys més tard, ingressaria al Museu de la nostra ciutat. Devia ésser cap a l'any 1950. Des d'aleshores, el Sr. Muntada acabà les seves recerques paleontològiques després d'haver-nos acompanyat, amb el seu entusiasme congènit, per aquells difícils barrancs que constitueixen el jaciment de Can Mata i de tota la rodalia, entre Masquefa i els Hostalets de Pierola. Fou, diríem, la nostra època heroica, quan treballàvem sota l'impuls de la vocació i sense gairebé altres mitjans materials que els de la pròpia butxaca.

AUGMENTEN ELS TRESORS PALEOMASTOLÒGICS

Durant el quinquenni 1940-1945, havíem alternat ja les recerques al Vallès-Penedès amb diverses visites als jaciments més importants de la resta d'Espanya: unes campanyes a Concud i a Nombrevilla —aquesta darrera amb el seu descobridor, Prof. Hernández-Pacheco (Francisco), unes altres a Cetina de Aragón (Saragossa)—, de les quals sortiria, anys més tard, la tesi doctoral del Sr. Jaume Truyols; diverses a Madrid i, sobretot, al jaciment, avui ja desaparegut sota les construccions, del Puente de Vallecas, on recollírem un abundantíssim material per a un treball monogràfic que fins a l'actualitat ha quedat encara inèdit; unes altres a Saldaña i Relea, a la província de Palència. També havíem visitat els jaciments de la Cerdanya i de la Seu d'Urgell i altres de Catalunya.

No podem prescindir aquí d'un punt de partida. L'any 1924, Bataller assenyalava a la nostra regió fins a dinou jaciments de mamífers fòssils repartits en les conques del Vallès-Penedès, Seu d'Urgell i Cerdanya. Aquests jaciments eren els següents: al Vallès-Penedès, Sabadell, Terrassa, Sant Quirze de Galliners, Castellbisbal, Beguda Alta, Masquefa, Piera, l'Almúnia, Banyeres

del Penedès, Torredembarra i Sant Celoni; a la Cerdanya, Das, Sanavastre, Llívia, Prats, Bellver i Estavar (a la Cerdanya francesa); a la Seu d'Urgell, el del Firal i el de Ballestar. Cal afegir-hi, ara, els que indicava en el seu treball del 1937 sobre els Ratadors (en els quals comptaven també els de l'Oligocèn de Tàrraga i de Calaf): els de Rubí i Subirats, considerats erròniament com de l'Oligocèn (Aquitania), i el dels Hostalets de Pierola. Tot plegat, doncs, poc més d'una vintena de localitats. A la resta d'Espanya, se'n podien assenyalar, abans d'aquesta nostra darrera etapa, potser una trentena com a màxim. No comptem, però, les troballes aïllades.

Ja en aquest primer quinquenni, havíem afegit una gran quantitat de noves localitats a Catalunya referides al Miocèn, entre elles les de Can Purull i Can Trullàs, la Tarumba I i II, prop de Viladecavalls; les del riu Tort; la bòbila Almirall, Sant Oleguer i Can Llobateres, prop de Sabadell; la bòbila Sagués, dintre mateix de Terrassa. A la resta d'Espanya, algunes noves localitats dels voltants de Madrid i altres de la conca de Calataiud-Terol. Però això no és res quan ho comparem amb les que es coneixen en l'actualitat i s'hi integren les corresponents a d'altres períodes geològics, a més del Miocèn.

Les recerques aprofundides dels jaciments ja coneguts i dels nous, feren possible la descoberta d'una gran abundància d'espècies fòssils que fins aleshores no s'havien trobat encara a la Península i, entre elles, en començàvem a trobar algunes altres de totalment noves per a la ciència, és a dir, que no es coneixien de cap altre lloc que del nostre país. Ja hem citat d'aquest quinquenni, i als seus inicis, l'espècie *Indarctos vireti*, procedent de Can Purull, a Viladecavalls (després es trobaria abundant a Can Llobateres). Altres noves espècies d'aquesta època són l'*Ictitherium montadai*, del jaciment dels Hostalets de Pierola, i el *Palaeomeles pachecoi*, de la mateixa procedència, l'*Enhidriodon lluecai* dels jaciments de Terol i alguna altra. Això solament per tal d'assenyalar-ne les primeres fites. Al final d'aquesta història, integrarem una llista de les espècies-típus espanyoles i citarem, de manera expressa, les que han estat descrites per nosaltres. D'aquesta època és també una incursió nostra a l'estudi de la flora fòssil del Miocèn de la Cerdanya (1945).

S'INICIA EL CONTACTE INTERNACIONAL

El mes de febrer de l'any 1946, ben poc després del final de la segona guerra mundial, empeníem la nostra primera sortida més enllà de les fronteres del país. Ja hem dit anteriorment que les nostres relacions

ultrafrontereres fins aleshores havien hagut d'ésser solament epistolars. Aquest primer viatge, aconseguit gràcies a una beca del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, ens havia de permetre de conèixer algunes de les personalitats més distingides de França i de Suïssa, on vam anar a consultar, a més, molts dels nostres fòssils-problema. El nostre periple fou Lió-Basilea-París, i Lió altra vegada abans del retorn. A Lió férem coneixença personal amb el Dr. Jean Viret, el primer estranger amb el qual ens havíem relacionat per lletra des del principi, i treballàrem al Museu d'Història Natural al Bulevard dels Belgues. A Basilea fórem rebuts pel Dr. Samuel Schaub (avui ja traspasat) i el qui anys a venir havia d'ésser un dels nostres més entranyables col·legues, el Dr. Johannes Hürzeler, i estudiàrem extensament en les col·leccions del celebrat Naturhistorisches Museum de l'Augustinerasse. A París, les coneixences foren més extenses i fórem rebuts cordialíssimament pel professor de Paleontologia a la Sorbona Dr. Jean Piveteau i pels nostres altres col·legues, Srta. Dechaseaux, Lehman, Ginsburg, Lavocat i altres. Amb aquest darrer, resolgueren el problema del fòssil incògnit que ens havia confiat el Prof. Eduard Hernández-Pacheco i que consistia en unes denticions d'un Ruminant del qual posseïem també unes protuberàncies supraorbitàries i unes altres, estranyes, bifurcades, de les quals no coneixíem ni havíem deduït la implantació. L'Abbé Lavocat, gràcies a una publicació nord-americana, ens ajudà a comprendre que es tractava de protuberàncies occipitals. Fou aleshores que redactàrem, en col·laboració amb ell, una nota publicada al Museu de Sabadell proposant un nou gènere que anomenàrem *Triceromeryx*, i una altra a l'Acadèmia de Ciències de París.

Aquest primer viatge ens permeté d'estreñer relacions internacionals. Sempre havíem somiat d'arribar un dia a una col·laboració en equip europeu i, si fos possible, mundial, perquè intuïem que era aquest el veritable camí de treball en aquestes èpoques d'ultraespecialització. Es pot dir que l'any 1946 posàrem els fonaments d'aquesta col·laboració, que, com veurem més endavant, avui és àmplia i molt fecunda.

EL QUINQUENNI 1945-1950

En aquests cinc anys, és a dir, en la nostra segona etapa, ja s'endevina tot seguit la nostra dèria de col·laboració internacional i es publiquen les nostres primeres notes en revistes franceses. En aquest temps, el firmant d'aquest treball, desitjós de fugir del camp de l'amateurisme, estava ja estudiant la carrera de Ciències Natu-

rals, que havia començat l'any 1943 a la Universitat de Barcelona i que acabaria, el 1948, a la de Madrid.

Ja en el quinquenni anterior havíem fet tres monografies dedicades a diversos grups de Mamífers fòssils del Vallès-Penedès, dedicades als Insectívors, als Carnívors i als Chalicotèrids, i també havíem descobert el primer simi Antropomorf a la nostra conca, concretament al jaciment de Can Vila, als Hostalets de Pierola. Era, per tant, el segon d'Espanya.

Durant els anys 1946, 1947 i 1948 publicàvem als «Comptes-rendus de la Société Géologique de France» una *mise au point* sobre els jaciments de tot Espanya fins aleshores coneguts, en formade vuit notes dedicades per conques: una del Vindobonià de Sant Quirze; l'altra, sobre el mateix pis, als Hostalets de Pierola; la tercera, dedicada al Pontjà de la nostra conca; la quarta, a les conques de Cerdanya i la Seu d'Urgell; la cinquena, a la de l'Ebre; la sisena, a la de Calataiud-Terol; la setena, a la del Tajo, i la darrera, a la del Duero. També havíem fet conèixer un nou jaciment a Navarra descobert pel R.P. Màxim Ruiz de Gaona, Sch. P., a la localitat de Monteagudo, i havíem descrit un nou subgènere (després passat a gènere pels autors) *Postpalerinaceus* (espècie *P. vireti*), trobat al jaciment de Can Trullàs, prop de Viladecavalls. També havíem creat un nou gènere per a un Rinoceront trobat a Madrid amb el nou nom d'*Hispanotherium*, perquè es tractava d'una forma que es podia considerar ancestral d'una línia extingida i molt aberrant de rinocerids: el grup dels Elasmotèrids, coneguts fins aleshores solament des del Pontjà a l'Orient i que s'extingí al Quaternari a Sibèria. Aquesta línia filètica, que se sabia morta al N d'Àsia, havia nascut probablement a la Península Ibèrica.

Per primera vegada, havíem descobert que el nostre Pontjà es podia subdividir en dos subpisos, el més inferior no conegut fora d'Espanya fins aleshores, caracteritzat per una època de supervivències de l'època vindoboniana anterior, i el més superior, per una fauna nova de tipus sabana. En aquelles èpoques homologàrem el nostre «Pontjà» inferior amb els nivells anomenats meòtics a l'U.R.S.S.

També és d'aquesta època el nostre treball, únic, en col·laboració amb el Dr. Bataller, titulat *Los Castores fósiles de España*, amb una part dedicada a l'estudi biomètric i que fou publicat al «Boletín del Instituto Geológico y Minero de España», l'any 1948. Dos anys abans, el 1946, descobríem el nou jaciment del «Meòtic» de Can Ponsic, una localitat que després ha resultat, com la de Can Llobateres, d'un enorme interès

per a la Paleomastologia europea. D'aquest jaciment es descrivia molt aviat un nou gènere de Lútrids (llúdrigues) miocènics, amb el nom de *Limnonyx*: l'espècie *sinerizi* era dedicada a l'aleshores director de l'Institut Geològic de Madrid, Sr. García Sñeriz. Encara hem de destacar la descripció d'una nova espècie procedent del clàssic jaciment de Concud, que ja hem citat tantes vegades: es tractava del primer gos (*Canis*) trobat a Europa i per al qual creàvem la nova espècie *Canis cipio* (en honor a «Cipión», un dels gossos del *Coloquio de los perros* de Cervantes). Havíem fet també incursions pels jaciments quaternaris, entre ells els de Mallorca, amb les abundants troballes del *Myotragus balearicus*, el Càprid endèmic de les Balears (del qual fóra muntat un esquelet, per bé que compost, al Museu de Sabadell: el segon del món, puix que el primer es trobava al British Museum of Natural History, de Londres, conseqüència del seu descobriment per Miss Dorothea Bate, que justament havia mort per aquestes dates). També els de Castelldefels i els de la cova del Reclau-Viver, prop de Serinyà, d'on, en col·laboració amb el Sr. Tomàs Casajoana, descrivíem, per primera vegada a Espanya, el lleó de les caver- nes.

La primera col·laboració amb el Sr. Truyols Santonja, que havia de durar quinze anys, comença justament l'any 1947 amb un treball que férem sobre *Geocronologia y Estratigrafia*, publicat a la «Revista de Geofísica» de Madrid, en el seu número 24. El 1950, el Sr. Truyols estudiava els mol·luscs continentals, fins aleshores descobert per nosaltres, a la conca del Vallès-Penedès.

Just al final d'aquest quinquenni, havíem pres part al XIII Congrés Internacional de Zoologia, celebrat a París el 1948, i dos anys més tard era publicada la nostra comunicació. També presentàrem un treball al XVIII Congrés Internacional de Geologia celebrat a Londres el 1948 amb el títol de *El sistema miocénico en la depresión española del Vallès-Penedés*, i on el firmant proposava per primera vegada un nou nom per al subpis corresponent al «Pontjà» inferior. Era el de *Vallesià*, que després ha estat acceptat per la majoria de paleontòlegs de tot el món. Per al «Pontjà» superior proposàvem el de *Pikermià* (extret del jaciment de *Pikermi*, a Grècia) i que molt més tard havíem d'anomenar *Turolià* (de Terol).

Al final d'aquest quinquenni, s'havien ja publicat vuitanta treballs dedicats a la Paleomastologia espanyola i especialment a la catalana i s'havia iniciat el tema de l'Evolució, cosa de la qual parlarem més endavant.

ELS CURSETS INTERNACIONALS DE PALEONTOLOGIA

El nostre tercer quinquenni 1950-55 és potser el que marca millor les futures possibilitats d'actuació de la Secció de Paleontologia del Museu de Sabadell. I, en primer lloc, hem de remarcar el que significa l'audàcia de l'organització, a la nostra ciutat, dels Cursets Internacionals de Paleontologia. Se'n celebraren quatre, i els dos primers corresponen a aquest període: tingueren lloc durant l'estiu del 1952 i el del 1954. El sosteniment econòmic necessari per a dur a terme aquests dos primers cursets fou exclusivament degut a molts fabricants de la nostra ciutat i a diverses entitats i corporacions i, entre elles, l'Ajuntament. El primer d'aquests cursets tingué lloc del 26 de juny al 5 de juliol de l'any 1952, i hi prengueren part com a professors les següents personalitats: Prof. Bermudo Meléndez (Madrid), Dr. Josep Ma. Fontboté (Barcelona), Dr. Jaume Truyols (Sabadell), Prof. Jean Piveteau (Sorbona, París), Prof. Piero Leonardi (Ferrara), Dr. Johannes Hürzeler (Basilea), Dr. J. F. de Villalta (Barcelona), Prof. Jean Viret (Lió), Prof. Solé Sabarís (Barcelona). També hi desenvolupà una lliçó el firmant d'aquest treball, i fou també director de tots aquests cursets. Alternant amb les lliçons, es feren tres excursions: una pel Vallès, una altra pel Penedès i una altra per la part inferior de la Depressió de l'Ebre. La inauguració tingué lloc al saló de sessions de l'Excm. Ajuntament i el discurs anà a càrrec del Prof. Bermudo Meléndez; la clausura fou a la Caixa d'Estalvis i el Prof. Solé Sabarís pronuncià el discurs. Des del primer curset fou de rigor, el dia de clausura, una visita a Montserrat i a Vacarisses. Hi assistiren més de seixanta persones i entre elles diversos doctors i professors especialistes de diverses universitats europees.

El segon curset fou celebrat del 4 al 17 de juliol de l'any 1954. Hi foren professors els següents senyors: Prof. Solé Sabarís (Barcelona), Prof. J. R. Bataller (Barcelona), Prof. Piero Leonardi (Ferrara), Prof. Bermudo Meléndez (Madrid), Prof. J. M. Fontboté (Granada), Dr. Jaume Truyols (Sabadell), Dr. J. F. de Villalta (Barcelona), Prof. Jean Piveteau (París), Prof. G.H.R. von Koenigswald (Utrecht), Dr. Johannes Hürzeler (Basilea), Prof. Jean Viret (Lió) i Prof. Noel Llopis (Oviedo). Els discursos d'obertura i de clausura anaren a càrrec, respectivament, dels Profs. Solé Sabarís i Noel Llopis. En aquest del 1954, cal remarcar que, per primera vegada en una assemblea internacional, el Dr. Hürzeler proposà el cèlebre *Oreopithec*, el qual fou anomenat «l'home de Toscana», com un representant fòssil de la família dels Homínids.

A més de les excursions pel Vallès-Penedès i de la de Montserrat, es féu un viatge en autocar per visitar la conca de Calataiud-Terol. Al curset, hi assistiren prop d'un centenar de persones, entre elles també molts especialistes europeus. Com en el curset anterior, es repartiren, ciclostilats, itineraris de les excursions realitzades, a cura dels Profs. Fontboté, Solé Sabarís i Jaume Truyols, el qual dibuixà la part gràfica corresponent.

El tercer Curset Internacional fou celebrat l'any 1956 (del 4 al 14 de juliol), i la sessió inaugural fou tingué al saló de sessions de l'Ajuntament de Puigcerdà. Simultàniament, hi fou celebrada la I Reunió del Terciari, a la qual es presentaren abundants comunicacions. Prengueren part al curset, com a professors, els següents senyors: Prof. Joaquín Gómez de Llarena (San Sebastián), Prof. Bermudo Meléndez (Madrid), Prof. J. M. Fontboté (Granada), Prof. G.H.R. von Koenigswald (Utrecht), Dr. J. F. de Villalta (Barcelona), Prof. Piero Leonardi (Ferrara), Dr. Heinz Tobien (Darmstadt), Rd. P. Frederic Me. Bergounioux (Tolosa de Llenguadoc), Prof. Jean Viret (Lió), Prof. Jean Piveteau (París) i el qui subscriu aquestes ratlles. La sessió de clausura fou celebrada a l'Ajuntament de la nostra ciutat. Els discursos d'obertura i de clausura anaren a càrrec dels Drs. Gómez de Llarena i el qui signa. S'imprimiren també els corresponents itineraris de les excursions, una per les conques pirinenques i una altra per la del Vallès-Penedès, a més de la de Montserrat. L'assistència fou molt nombrosa: més d'un centenar de participants, molts d'ells figures de la Paleomastologia europea.

El quart i darrer curset fou celebrat l'any 1958 (30 de juny a 9 de juliol) i, per primera vegada, hi assistiren personalitats nord-americanes. La inauguració es va fer al Palau Municipal de Terrassa i hi pronuncià el discurs corresponent l'Excm. Sr. Antoni Almela, director de l'Instituto Geológico y Minero de España, a Madrid. La clausura fou celebrada a l'Ajuntament de Sabadell i el discurs fou pronunciat pel Prof. D. Salustio Alvarado de la Universitat de Madrid. Aquest discurs fou dedicat al I Centenari de *L'origen de les espècies*, l'obra cabadal de Darwin, i portava per lema *La influencia de Darwin en el pensamiento moderno*. Hi participaren com a professors les següents personalitats: Dra. Colette Dechaseaux (París), Prof. D. E. Savage (Universitat de Berkeley, Califòrnia), Dr. J. F. de Villalta (Barcelona), Prof. Heinz Tobien (Mainz), Dr. Birger Bohlin (Uppsala), Prof. Jean Piveteau (París), Prof. Jean Viret (Lió), Prof. J. A. Wilson (Universitat d'Austin, Texas), Prof. J. M. Fontboté (Granada), Dr. A. J. Sutcliffe (British Museum de Londres), Dr. B. Kurtén (Hèlsinki), Prof.

Bermudo Meléndez (Madrid), Rd. P. F. M. Bergounioux (Tolosa de Llenguadoc). Es realitzaren dues excursions, una al Camp de Tarragona (amb visites a Santes Creus i Poblet) i una altra pel Vallès-Penedès, a més de la ja clàssica a Montserrat i Vacarisses. L'assistència de personalitats estrangeres i d'alumnes fou nombrosíssima.

Cal fer esment, aquí, de dues importants efemèrides ocorregudes en el segon i en el tercer dels Cursets. En el segon, el Prof. Jean Viret, de Lió, fou nomenat Membre Honorari del Museu de Sabadell en ocasió d'haver complert els seus seixanta anys. En el tercer, el Prof. Jean Piveteau va inaugurar la segona Sala de Paleontologia del Museu, situada al primer pis del carrer de Sant Antoni i dedicada a la conca de Calataiud-Terol.

Aquests cursets, celebrats cada dos anys, hagueren d'ésser suspesos i, així, el 1960, ja no es va poder celebrar el cinquè. Això per raons de força major que encara no s'han pogut vèncer en l'actualitat, malgrat que molts dels nostres col·legues estrangers ens demanen sovint quan podran ésser represos. La intenció és de continuar-los molt aviat. També hem de fer ressaltar que, en els dos darrers cursets, s'obtingueren ja mitjans materials sol·licitats directament a l'Excm. Sr. Ministre d'Educació Nacional.

AQUELLS CINC ANYS...

El quinquenni que inclou, com hem dit, els dos primers cursets internacionals comporta un període de gran activitat. Com a dada interessant, diguem que, en el Catàleg que realitzarem amb motiu del segon curset amb el Sr. Truyols, la llista de jaciments al Vallès comportava setanta-vuit localitats i al Penedès cinquanta-cinc. Existien dos nivells, el del Vallesia i el del Vindobonià, cosa que no havia estat remarcada abans de les nostres recerques. En el Catàleg publicat en ocasió del tercer curset, aquestes localitats quedaven encara ampliades amb nou més per al Vallès i vuit per al Penedès. La llista total d'espècies de la conca comprenia ja fins a prop de cent cinquanta mamífers fòssils. I això succeïa en el període 1954-56. No donem dades de les altres conques, per tal de no ésser prolixos, però també havien augmentat molt considerablement les localitats i les espècies. En l'actualitat, les llistes ja són enormes, i mirarem de donar-ne una idea al final d'aquest treball.

Durant aquest període, començarem a donar compte d'algunes malalties òssies presentades per alguns fòssils, així com alguns casos teratològics interessants. També donarem constància de la presència de Giràfids a Espanya, cosa que fins aleshores no havia

estat observada. Els autors antics ja n'havien trobats, però els havien considerats com a «grans antílops», perquè hom creia que els Giràfids només havien viscut, durant el Miocèn, a les regions orientals d'Euràsia.

El 1953, iniciarem amb el Sr. Truyols uns estudis biomètrics sobre els Carnívors amb un treball titulat *Un ensayo goniométrico sobre la carnífera inferior de los Fisípedos*, publicat a la revista «Estudios Geológicos», en el seu número 18, a Madrid. Això fou el preludi d'una sèrie d'estudis que culminaren en una nova disciplina que vam anomenar Masterometria, és a dir, la matemàtica aplicada a la funció de masticació en els Carnívors. Aquests estudis ens ocuparen durant molts anys i no fou sinó en el següent quinquenni que aparegué un estudi més complet que fou publicat a la revista internacional «Evolution» de Nord-Amèrica, en el volum X, número 3, corresponent al mes de setembre del 1956, i un altre, encara més ampli, el 1957, al butlletí de l'Institut Geològic y Minero de España, volum LXVIII, amb el títol de *Estudios masterométricos en la Evolución de Fisípedos: I) Los módulos angulares alfa y beta, i II) Los parámetros lineales P. C. y T.* Aquests treballs foren molt ben rebuts arreu del món, i les tècniques s'expliquen encara avui en diverses universitats europees i americanes. També els resultats es comenten sovint en nombrosos treballs a favor d'una visió ortogenètica de l'Evolució. Aquests treballs, que confirmaven les idees del Baró Albert Carlo Blanc, el gran paleantropòleg italià, ens valgueren ésser proposats per a la «Darwin-plaquette» que concedia una Acadèmia científica alemanya. Des d'aleshores també fórem nomenats membres honoraris de l'Istituto di Paleontologia Umana de Roma i redactors de la revista «Quaternaria», també italiana.

La prova de la gran activitat d'aquesta època és el fet de la definitiva caracterització del Burdigalià, és a dir, el primer període del Miocèn a la nostra conca del Vallès-Penedès, que substituïa l'Aquitanià (Oligocèn) de l'Almera i d'En Bataller. Es concebia molt malament que, per damunt del sòcol de la conca (del Primari) s'hagués disposat un Aquitanià i que entre aquest pis i el Vindobonià, ja caracteritzat, hi hagués una llacuna estratigràfica. Amb el Sr. Truyols seguïrem, pas a pas, els contactes entre aquesta formació inferior de color roig i les capes marines del Vindobonià (típiques en diversos indrets del Vallès i del Penedès, com a Sant Mamet, Cerdanyola, Sant Pau d'Ordal i altres punts) i poguérem constatar l'absoluta concordança d'ambdós pisos. D'altra banda, les recerques paleomastològiques ens havien provat l'existència de dos gèneres que apareixen, per primera vegada, al Burdigalià i encara desconeguts a l'Aquitanià: l'*Anchitherium* i els Mastodonts.

Es presentaren també dos treballs al XIX Congrés Geològic Internacional celebrat a Alger l'any 1952 i publicats dos anys més tard, sobre característiques i límits del nostre Miocè. I encara dintre el període indicat començàvem a caracteritzar la presència de l'Eocèn continental a les conques prepirinenques. Això havia de donar, amb els anys, molt de joc, perquè després s'havien de descobrir un gran nombre de jaciments en diverses conques que caracteritzarien els pisos Cuisià, Lutecià, Bartonian inferior i Ludià en aquelles zones. La primera nota es referia a la troballa d'un nou gènere de Condilartres, *Almogàver*, a la serra de Montllobar i, probablement, d'edat cuisiana dintre l'Eocèn.

Encara uns estudis bioestadístics sobre les faunes successives dels diversos pisos del Micoèn del Vallès-Penedès que denotaven condicions paleogeogràfiques i paleobiogeogràfiques que anaren variant des dels 30 milions d'anys que ens separen del Burdigalià (en la base del Miocèn) i els 10 milions que ens separen del Turolià (en el cim d'aquest període geològic). Una crònica vital *sur place*, doncs, equivalent a vint milions d'anys i a un gruix de sediments de gairebé dos quilòmetres en profunditat al centre de la depressió. També la descripció amb l'Abbé Lavocat de París d'un nou gènere de Suids que anomenàrem *Schizochœrus* i d'un nou Ovicàpid del Villafranchià de Villaroya (Logronyo) amb el nom d'*Hesperoceras*, que anys més tard substituïrem pel d'*Hesperidoceras* (el primer havia estat donat ja a un Ammonit).

UNA NOVA I LLARGA ETAPA (1955-60)

Les coses anaven progressant i el treball es feia, àdhuc, febril amb el desig de superar, cada dia, les activitats i el conreu d'una ciència que s'anava revelant tan prometedora. No feia gaire que el llavors Excm. Senyor Ministre d'Educació Nacional, que era el Sr. José Ibáñez Martín, creador del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, en una visita a la nostra ciutat, i àdhuc al marge del programa oficial, havia volgut visitar el nostre Museu, sabedor de la importància de la nostra Secció de Paleontologia. Amb motiu d'aquesta visita, el Ministre va voler que fos creada a Sabadell una Secció del Consejo (la primera que existia en una ciutat no capital de província), com així fou poc després, amb la denominació de «Sección de Paleobiología», adscrita a l'Institut Lucas Mallada (recordem aquest nom de l'època heroica de la Paleontologia espanyola).

En l'inici d'aquest nou quinquenni érem invitats, per primera vegada, als Col·loquis Internacionals de Paleontologia de Vertebrats que organitzava el Centre

National de la Recherche Scientifique de França, sota el patronatge de la Fundació Rockefeller i que tenien lloc a la Sorbona, dirigits pel Prof. Jean Piveteau. Justament aquell any 1955, havia d'assistir al citat col·loqui el Pare Teilhard de Chardin, però ho impedí la seva mort, ocorreguda poc abans (uns vuit dies), el dia de Pasqua de Resurrecció. El dia que es llegí la seva comunicació havíem posat damunt la taula de treball del Col·loqui, junt amb el car amic Hürzeler, un gros ram de roses roges en homenatge a aquell insigne jesuïta, del qual parlarem en un capítol a part. El 1957 publicàvem una ressenya d'aquell simposi amb el títol de *Coloquio Internacional de Paleontología en París*. El treball que jo hi havia presentat es titulava *Données biogéographiques relevées par la Paléomammalogie du Miocène espagnol*. Havíem aprofitat aquella ocasió per a fer un viatge per Holanda, Dinamarca, Suècia i Finlàndia i havia pronunciat conferències a les Universitats d'Utrecht, Amsterdam, Leyden, Uppsala i Hèlsinki. Les estades en aquestes ciutats i l'acolliment que hi rebérem són inoblidables.

També en aquest període es va publicar el primer treball corresponent a fòssils estrangers. Així, la determinació d'uns Giràfids procedents de la localitat d'Esme, a l'Anatòlia.

L'any 1955, encara, realitzàvem noves campanyes d'excavacions al jaciment de Concud, mentre descrivíem també amb el Prof. Viret de Lió un nou Carnívor del jaciment de Can Trullàs, prop de Viladecavalls, amb el nou nom genèric de *Plesiomeles* l'espècie típica del qual anomenàvem *cajali* en homenatge al nostre insigne científic espanyol, Premi Nobel. També participàvem aleshores al Congrés de la INQUA (Institució Internacional per a l'Estudi del Quaternari), que fou celebrat l'any 1957 en publicar alguns itineraris en els «llibrets-guia» de les excursions. Per aquests temps havia acompanyat els alumnes del meu col·lega Prof. Meléndez de la Universitat de Madrid a visitar l'exposició feta a París i al Museu d'Història Natural, en el departament de Botànica criptogàmica, titulada «Évolution des Vertébrés et origine de l'Homme». Havíem estat rebuts pel Prof. Piveteau a la Sorbona i obsequiats. En aquella exposició, hi havíem aportat algunes peces dobles del nostre Museu i alguns motlles que des d'aleshores formen part de les col·leccions de la gran Sala de Paleontologia del que avui se'n diu Institut de Paléontologie al mateix Museu. Vaig publicar una ressenya d'aquella exposició el mateix any en un butlletí que aleshores havíem creat a Sabadell amb el nom de «Boletín Informativo de las Actividades Europeas en Paleontología de Vertebrados» (A.E.P.V.), que apareixia cada dos mesos i al qual col·laboraven una gran quantitat

d'institucions dedicades a la nostra especialitat, d'Europa, d'Àsia i d'Amèrica. Aquest butlletí fou publicat des de l'abril del 1956 fins al desembre del 1960, i n'aparegueren fins a vint-i-nou números. Vam deixar de publicar-lo per manca de possibilitats econòmiques, a les quals havia subvingut en aquelles èpoques un mecenas de la nostra ciutat, el nostre gran amic Sr. Antoni Forrellad, prestigiós enginyer.

El 1957, descobríem nous exemplars de Pòngids, o *simis antropomorfs*, en el jaciment de Can Llobateres —avui el més important d'Europa del «Pontià» amb prop de setanta espècies—, i els terrenys on estava situat foren adquirits, gràcies a la intervenció del meu estimat amic i col·lega Dr. Hürzeler, per la casa Sandoz i cedits al Museu per a la recerca de nous exemplars —que avui arriben a més de cinquanta—; així es constituí el jaciment, el més important d'Europa respecte a les troballes d'aquests animals. En anys successius la Dra. Germaine Petter del Museu de París s'estudiava els Mustèlids, que donaren diversos gèneres i espècies noves.

Com a conseqüència de les meves conferències a Hèlsinki es publicava el treball *Endemism and paneuropeism in Spanish fossil Mammalian faunas, with special regard to Miocene* en la revista finlandesa «Commentationes Biologicae», volum XVII, núm. 1 (1958).

Mereix un esment especial el treball que feia referència a la troballa al nostre país (concretament al jaciment burdigalià de Can Canals, prop de Rubí i del Papiol) del més antic representant conegut d'un grup de feres anomenades procionids. Com que el gènere creat per Schlosser per a la mateixa espècie a Alemanya ja esta ocupat, proposàrem el nou nom de *Schlossericyon* i creàrem una nova varietat de l'espècie germànica (*S. viverroides antiquus*).

L'any 1958 fou «l'any de l'Oreopitec», i és per aquest motiu que es publicaren diversos articles en revistes del nostre país i es pronunciaren sengles conferències que atragueren sempre un gran públic donada la fama que havia adquirit el mal anomenat «home de Toscana», un ancestral encara bestial de l'home. Aquest any assenyalà l'apoteosi científica de Hürzeler, que havia pogut descobrir un esquelet sencer d'aquest ésser, que ell havia caracteritzat com un homínid, a les mines de Baccinello.

Durant aquest període, havíem dedicat alguns treballs (semblava talment una premonició respecte a la meva futura entrada a la Universitat d'Oviedo) a l'estudi d'alguns jaciments del Quaternari d'Astúries.

Al final d'aquests cinc anys, cal assenyalar diversos fets importants, entre ells la visita a Sabadell de l'emí-

nent paleontòleg i especialista en evolució Dr. Gaylord Simpson, el qual va pronunciar una conferència organitzada per la nostra Secció de Paleontologia, al «vell» auditori de la Caixa d'Estalvis, sota el tema de *La Evolución de los Mamíferos sudamericanos*, pronunciada en un perfecte castellà. El Dr. Simpson, amb el qual sempre hem mantingut unes cordialíssimes relacions científiques i fins familiars, era aleshores al Museum of Comparative Zoology, del Col·legi de Harvard a Cambridge (EE.UU.), però havia estat molts anys a Amèrica del Sud i també al Brasil, on sofrí un gravíssim accident en plena selva, del qual es va refer molt difícilment. També cal esmentar les campanyes d'excavacions realitzades a Concud en companyia del Dr. Kurtén de Hèlsinki i del Prof. Savage, de la Universitat de Bristol, així com les realitzades en col·laboració amb el Museu d'Història Natural de Lió, junt amb el seu cap, Dr. Viret, a Villarroya. En aquest jaciment, n'hi havíem portades a terme unes altres en anys anteriors per compte de l'Instituto Geológico y Mínero de España, sota la direcció, encara aleshores, del Dr. Bataller, que era el paleontòleg oficial d'aquella institució nacional. També, anteriorment, n'havíem fetes unes altres per compte del Museo Nacional de Ciencias Naturales de Madrid al jaciment aquitanià (l'únic d'aquesta data conegut aleshores en tota la Península) de Cetina de Aragón. Això ens havia de valer el nomenament de membres col·laboradors d'ambdues institucions centrals. El 1958 donava, per primera vegada, un curset a la Càtedra del meu estimat col·lega de la Universitat de Madrid Prof. Meléndez amb el tema general de *Apuntes sobre Mastología histórica*, en cinc lliçons. Des d'aleshores, cada any he donat conferències a la mateixa Càtedra.

És també al final del període (1960) que vaig ésser nomenat catedràtic de Paleontologia en unes oposicions per a les Universitats d'Oviedo i de Granada. En guanyar-les, vaig escollir la Càtedra de la capital asturiana. En integrar-m'hi m'enduia com a adjunt el meu estimat col·laborador Dr. Truyols Santoja, que durant tants anys havia treballat al meu costat al Museu de Sabadell.

CINC ANYS MÉS... (1960-65)

L'any 1960 es portaven publicats, com a resultat de les nostres tasques, a la vora de 220 treballs sobre Paleontologia (i especialment Paleomastologia) i Evolució. Els cursos 1960-1 i 1961-2, els vam passar a la Universitat d'Oviedo, des d'on, però, no oblidàvem les nostres activitats en relació amb el Museu de Sabadell. Naturalment, en aquell bienni ens havíem de dedicar, sigui a un treball més especulatiu sigui a algunes recerques per la regió asturiana. Malgrat tot, teníem amb el

Dr. Truyols molts apunts per a passar en net sobre diverses qüestions relatives a la Paleomastologia espanyola. Els estius també eren aprofitats per a treballar a casa nostra.

A l'inici de l'any 1960, la Junta de Cultura de Vizcaya, de la Diputació de Bilbao, ens encarregà un curset sobre Evolució que desenvolupàrem en col·laboració amb el Dr. Truyols i el pare Emiliano Aguirre, S. I., un alumne nostre de ja feia alguns anys que havia guanyat una beca en un dels cursos internacionals de Sabadell i a la qual devia la seva vocació. El Pare Aguirre, en aquelles èpoques, havia treballat, sota la direcció del nostre caríssim amic Prof. J. M. Fontboté, a Granada, i hi descobrí un bon nombre de jaciments de mamífers fòssils, alguns del Miocè, altres del pas al Pliocè i alguns del Quaternari. Així s'havia integrat en bona part a la labor realitzada des de la nostra Secció de Sabadell. El curset de Bilbao fou editat i en sortí un llibre titulat *El hombre en la cumbre del proceso evolutivo*. Aquests cursos s'anirien repetint durant els anys en diverses entitats i ateneus d'Espanya alguns amb l'especialista en Teilhard, Rd. P. Eusebi Colomer S.I.

D'aquests anys són també uns treballs sobre el descobriment de l'Aquitania a Tudela; sobre nous jaciments a la conca de Calataiud-Terol que publicàvem en col·laboració amb el Prof. von Koenigswald, i una revisió que férem sobre l'edat dels mamífers del Talladell a Tàrraga amb el Dr. Truyols. Abans, encara, havíem demostrat, junt amb el Sr. Masachs de Manresa, l'Edat eocènica de les sals potàssiques de Catalunya (Cardona, Súria, Balsareny, etc.), que fins aleshores havien estat considerades oligocèniques.

A l'estiu de 1961 es va celebrar la II Reunió del Neogèn Mediterrani, que va tenir lloc a Sabadell i a Madrid amb un gran nombre de participants. El treball d'organització fou distribuït entre nosaltres (Dr. Truyols i el qui subscriu, que n'era aleshores el president) i el Pare Aguirre, aquest pel que es refereix a Madrid. Naturalment, hi férem diverses aportacions referides especialment al jaciment de Can Llobateres i als jaciments de la conca de Calataiud-Terol. Des d'aquests anys, també participava en les nostres tasques científiques el Germà Rafael Adrover del Col·legi de La Salle de Terol (que després passà a Alcoi i, més tard, al de Palma i encara al de Pont d'Inca), el qual havia descobert nombrosos nous jaciments de mamífers fòssils a la subconca de Terol i sobretot una microfauna abundantíssima. Aquell any li dedicàrem una nova subespècie de l'ós fòssil *Indarctos atticus* amb el nou nom de *I. a. adroveri*.

Des de l'època d'Oviedo, també s'havia incorporat a les tasques que es feien en relació amb el nostre Museu, la nostra alumna Srta. Joana Ma. Golpe, que, després, quan el Dr. Truyols guanyaria les oposicions a la Càtedra d'Oviedo, que havíem deixat vacant des del 1963, en passar a ocupar per trasllat, a la mort del nostre malaguanyat Dr. Bataller, la de la Universitat de Barcelona, va passar a ésser professor adjunt a Paleontologia a la capital catalana. Amb ella es publicaren aleshores dos treballs dedicats a la descripció d'una nova espècie de Mustèlid procedent de la subconca de Terol amb el nou nom de *Sivaonyx lehmani*, a l'Acadèmia de Ciències de París i a les «Notas y Comunicaciones del Instituto Geológico y Minero de España», de Madrid.

El mateix any proposàvem un nou nom (*Ambulacilis*) per als Rèptils que havien donat lloc als Mamífers a través de la història geològica. També havíem participat, per segona vegada, als Col·loquis Internacionals de Paleontologia de Vertebrats que tenien lloc a París, a la Sorbona, organitzats, com ja hem dit, pel Centre National de la Recherche Scientifique de França i hi havíem aportat un treball amb el títol de *Naissance et mort des phyla en Espagne*. Pocs anys abans, havíem col·laborat en el monumental *Traité de Paléontologie*, dirigit pel Prof. Piveteau, amb dos capítols, l'un dedicat als Girafoids de tot el món i l'altre sobre els jaciments de mamífers fòssils d'Espanya. Diguem, de passada, que també havíem publicat alguns treballs als «Annales de Paléontologie» dirigits pel mateix catedràtic de la Sorbona, nomenat ja aleshores Membre de l'Institut de França (jo havia parlat en l'acte públic de lliurament de l'espasa d'Acadèmic al Prof. Jean Piveteau, entre quatre altres oradors).

Gràcies també al Germà Adrover, el 1963, descrivíem, amb la senyoreta Golpe, el més antic hipopòtam fòssil conegut, amb el qual creàvem la nova espècie *Hippopotamus primaevus*, procedent de Terol. Havíem també publicat algunes notes necrològiques en aquest quinquenni, l'una l'any 1960, per la mort del baró Albert Carlo Blanc, de Roma, i l'altra, el 1964, per causa del traspàs del nostre bon amic i col·lega el Dr. Samuel Schaub de Basilea. Com a conseqüència de la nostra estada a Oviedo, resta la publicació d'un treball pròpiament de prehistòria que portava per títol *¿Es el Asturiense una «pebble culture» «evolucionada»?»,* que va aparèixer a la revista «Speleon», volum XIV, núms. 104, a Oviedo mateix, i també un article a «Atlàntida» de Madrid titulat *Este extraño apéndice que llamamos España*. Això era l'any 1964.

Justament el curs 1963-64 fou el primer en què exercírem la nostra docència a la Universitat de Barce-

lona. Des d'aquell moment, en quedar vacant la Secció de Paleontologia del Consejo que havia ocupat el Dr. Bataller, de tan bona memòria, es fusionaren les dues seccions de Barcelona i de Sabadell en una de sola. Començà també, en aquesta època, la nostra relació profunda amb la Universitat de Montpeller i concretament amb els nostres col·legues Dr. Thaler i Sr. Hartenberg, amb els quals havíem publicat una nota sobre el jaciment eocènic de Sossís, a la conca de la Noguera Pallaresa, i amb el segon i el Sr. Heintz de París, una altra de preliminar sobre un nou jaciment del Villafranchià descobert a La Puebla de Valverde, a la província de Terol.

També, en aquells temps, havíem participat en un col·loqui sobre Quaternari que va tenir lloc a l'Alemanya Oriental, concretament a Weimar, i on vàrem presentar un treball que portava per títol *À propos de la limite supérieure du Villafranchien en Espagne*, publicat el 1965 a la «Geologische Gesellschaft», de Berlín.

UNA ETAPA QUE ENCARA CONTINUA (1965-68)

Coincidint amb el fet d'ocupar el nostre lloc a la Càtedra de Paleontologia de la Universitat de Barcelona, on expliquem la disciplina de Paleontologia general, obligatòria per als geòlegs i electiva per als biòlegs, i la de Paleontologia humana, també electiva per als alumnes de Ciències geològiques, amb alguns cursos especialitzats en Paleomastologia i els curssets monogràfics del Doctorat, les nostres possibilitats de rendiment científic s'han acrescut. El professorat ha obert noves portes de col·laboració i ha permès també de preparar nous elements per a formar una escola de paleontologia en el futur i de preveure la continuïtat dels estudis de Paleomastologia a la nostra ciutat.

En iniciar-se aquest altre quinquenni que comença el 1965 i que encara no ha acabat, s'han traçat les bases, cada vegada més àmplies, de col·laboració internacional, de la qual parlarem en un capítol a part.

Havíem oblidat una fita que correspon encara a finals del quinquenni anterior. Es tracta d'un treball realitzat en col·laboració amb la senyoreta Golpe i dedicat al primer centenari de la Paleomastologia pròpiament espanyola i sota aquest mateix títol i el subtítol, important de remarcar aquí, de *Los tipos de Mamíferos fósiles españoles*, que serviria de base a la llista de novetats sorgides al nostre país que després, al final d'aquest treball, integràrem, fou presentat al XXVII «Congreso luso-español para el Progreso de las Ciencias» que se celebrà a Bilbao el mes de juliol de 1964. Val a dir que, anteriorment, també havíem pres part en altres con-

gressos de l'Asociación Española para el Progreso de las Ciencias, a Saragossa, per primera vegada; després a Còrdova; encara una vegada, a San Sebastián, una altra a Madrid i finalment en aquest de Bilbao.

Gràcies a unes indicacions que el Dr. Bataller ens havia fet abans de la seva mort, caracteritzàvem per primera vegada l'edat dels sediments de la localitat i petita conca de Campisábalos, a la província de Guadalajara, per la troballa d'un Giràfid fòssil.

També d'aquesta època és una col·laboració en una nota preliminar respecte d'uns sauris fòssils del Montsec realitzada amb el Dr. Hoffstetter de París i el Pare Aguirre, i una altra amb el Dr. Francis Petter de París sobre una nova rata gegant, *Canariomys bravoii*, nou gènere i nova espècie de les illes Canàries, gràcies a l'ajuda prestada per l'il·lustre geòleg del Puerto de la Cruz, Dr. Telesforo Bravo.

A la Càtedra de Paleontologia de la Universitat inauguràvem aviat una revista en ciclostil que anomenàrem «Fossília», i de la qual han aparegut fins a l'actualitat sis números i, a més de presentar-hi un resum de les activitats dutes a terme al Laboratori de la Càtedra i a la Secció de Paleontologia del Museu de Sabadell, així com de la Secció corresponent del Consejo, es publicaven algunes notes per part de tots els membres del Laboratori, els quals, d'altra banda, curàvem també de l'edició de la revista.

A més de continuar les excavacions permanents en els nostres jaciments del Vallesà del nostre Vallès-Penedès, a base de dos obrers que hi treballen des de fa alguns anys i, sobretot, a Can Llobateres i a Can Ponsic, la nostra més gran activitat s'ha concentrat darrerament en els jaciments de l'Eocèn de les conques preaxials pirinenques, així com del de l'Ebre. Un treball realitzat, el 1962, en col·laboració amb el ja Professor Dr. Jaume Truyols i presentat al «Colloque sur le Paleogène» celebrat aquell any a Bordeus, apareix l'any 1966 sota el títol de *Les Mammifères fossiles dans la stratigraphie du Paleogène continental du bassin de l'Ebre (Espagne)*. També, a l'inici del quinquenni, es presentà una nota preliminar titulada *Los Mamíferos y en especial los Primates del Eoceno prepirenaico* en les «Notas y Comunicaciones» de l'Instituto Geológico y Minero de España, número 78, a Madrid. Encara un treball en col·laboració amb el Prof. Louis Thaler de Montpeller i el Germà Adrover, sobre els primers micromamífers dels jaciments d'Alcoi, descoberts per aquest darrer en les mines de lignit d'aquella localitat i que nosaltres, en anys anteriors, i basant-nos en la fauna de grans espècies, havíem catalogat com del Pliocèn inferior. Del

jaciment d'Alcoi, hi havia els precedents dels treballs publicats per Boscà i per Darder Pericàs, sense que s'hagués resolt la seva edat fins a la nostra intervenció.

Encara amb el mateix Germà Adrover donàvem compte de la troballa a la localitat de Galve (Terol) del primer mamífer trobat al Cretaci espanyol, i amb el qual havíem de constituir el nou gènere *Parendotherium* dintre els més primitius Insectívors en la línia dels Pantotèrids.

També era l'any 1965 que, amb motiu de discutir un treball dels Drs. Sondaar i Freudenthal de la Universitat d'Utrecht, referit a la conca de Calataiud-Terol, proposàvem, per primera vegada, el nom de Turolia per al «Pontià» superior, és a dir, per al subpís superior al nostre Vallesià. Com a seqüència d'una nota publicada en col·laboració amb Hürzeler sobre els Antropomorfs fòssils del Vallès-Penedès (els únics de Catalunya i la resta d'Espanya, si s'exceptua el *Dryopithecus fontani* de la Seu d'Urgell, que havia donat a conèixer el nostre Lluís Marian Vidal, el 1913, segons hem indicat més amunt) i en la qual proposàvem els nous noms de *Rabonapithecus* (*R. sabadellensis*) com a gènere, i la nova espècie de *Dryopithecus* (*D. piveteaui*), a més de l'espècie ja coneguda d'*Hispanopithecus* (gènere creat amb anterioritat per nosaltres), espècie *H. laietanus*, es publicava també en aquesta època (1966) un nou treball titulat *El desarrollo de los caninos en algunos Driopitécidos del Vallesiense de Cataluña*.

També en aquest període dedicàrem la nostra atenció al gènere *Myotragus balearicus* de Mallorca, i del qual havíem presentat anys enrera un estudi biomètric: en primer lloc, assenyalant la supervivència d'aquest gènere i l'espècie típica *M. balearicus* Bate, fins al Neolític amb una nota en col·laboració amb el Germà Basilio Ángel de La Salle de Palma i el Sr. Cuerda, apareguda en 1965 i, després, amb la descripció d'una nova espècie, aquesta més antiga, corresponent al Villafranchià amb el nom de *Myotragus batei* també en col·laboració amb el Germà Basilio en una nota a l'Acadèmia de Ciències de París, l'any següent.

A part un treball publicat en col·laboració amb el geòleg francès Gautier i el nostre col·lega Ginsburg de l'Institut de Paleontologia de París, sobre un nou jaciment de mamífers descobert pel primer a Rubielos de Mora, i un treball en col·laboració amb el paleontòleg americà, resident a París, Donald Russell sobre un nou i molt important condilartre del Cuisià (Eocèn) del Barranc de Forals, a la Serra de Montllobar (conca de la Noguera Pallaresa), per al qual creàrem el nou gènere *Spaniella* (espècie *S. carezi*) publicat al Butlletí del

Museu d'Història Natural de París, hem de remarcar la troballa, per primera vegada, de Mamífers fòssils a la subconca d'Àger, segons una nota publicada en col·laboració amb el nostre car amic Prof. Rosell de Barcelona (avui aquesta conca té més de vint jaciments nous i presenta una sèrie que va del Cuisià al Lutecià), així com també el treball que presentàrem a la nostra participació als Col·loquis de Paleontologia de Vertebrats, celebrat a París el 1966 i publicat l'any actual, titulat *Sur quelques Prosimiens de l'Eocène de la zone pré-axiale pyrénéenne et un essai provisoire de réclassification*, en el qual s'estudien alguns pro-simis del nostre Eocèn i del de les proximitats de Montpeller i es proposem alguns gèneres nous que trobarem en la llista de tipus espanyols al final d'aquest treball. Aquest treball té un precedent al presentat al Congrés Internacional de Primatologia celebrat a Frankfurt am Main, pel juliol de 1966, sota el títol de *On some new Prosimians on the European Eocene*.

Una gran quantitat de treballs resten avui en vies de publicació o estan en preparació sobre una gran varietat de temes. Assenyalem el que ja està en premsa sobre un nou Creodont trobat a Corçà a la subconca d'Àger, i que hem fet en col·laboració amb la Srta. Golpe sota el títol de «*Dissacus progressus*», nova sp., el primer Creodonto de España, a més d'altres recentment publicats com a notes a l'«Acta Geológica Hispànica» una revista dirigida pel nostre estimat amic i col·lega Prof. Solé Sabarís, sobre diverses observacions, sobretot a la conca eocènica de l'Isàvena, en col·laboració amb els elements del nostre Laboratori, Srs. De Renzi, Clavell i Dr. Salvador Reguant, així com els que es presentaren sobre aquests mateixos temes en el «Colloque sur l'Eocène» celebrat recentment a París, un d'ells signat també per la Srta. Golpe.

Hi ha encara molts treballs i llibres en preparació sobre temes molt diversos, entre ells la definitiva descripció del *Myotragus batei* de Gènova (Mallorca), la d'uns Antilòpids de la localitat de Baccinello; dues notes, l'una en col·laboració amb Ginsburg i l'altra amb Hartenberger, sobre el jaciment de Los Valles de Fuentidueña; una altra sobre un nou Carnívor que hem anomenat *Stenailurus* amb el Pare Aguirre; una altra encara, sobre el nou jaciment pliocènic de fissures a Layna, el més important d'Espanya de l'època i descobert pel nostre deixeble.

Finalment s'han publicat ja dues notes preliminars, l'una sobre el nou jaciment vallesià descobert a la localitat anomenada El Lugarejo, prop d'Arévalo (Àvila), feta en col·laboració amb el pare Aguirre i el

descobridor del nou jaciment, Germà Julio Martínez, del Col·legi dels Maristes, en aquesta vila avilenya, i una altra de feta amb el Sr. Valenciano i la seva esposa, Sra. Elena Sanz, sobre un nou jaciment del Burdigalià al Vallès-Penedès. I, per arrodonir i acabar la llista, una nota sobre els nous jaciments de l'Estampià de Montalbán publicada a l'«Acta Geológica Hispánica» de la qual ja hem parlat. L'estudi definitiu dels jaciments de Layna i de Montalbán serà realitzat en equip, junt amb els especialistes de Montpeller. En aquesta ciutat s'ha començat a publicar la revista «Palaeovertebrata», en la qual formen com a membres del Consell Científic, i finalment amb la Srta. Golpe i el Sr. Brito hem entrat a formar part d'una Comission en Recherche sur Programme, dedicat a l'Eocèn i els seus límits, del Centre National de la Recherche Scientifique de França, Comissió presidida pel nostre gran amic el paleobotànic, Prof. Grambast.

En l'actualitat, l'equip que treballa al Laboratori de la Càtedra de Paleontologia de la Universitat de Barcelona, una part del qual es dedica a Paleomastologia, és el següent: a més del cap de la Càtedra, el Prof. Jaume de Porta com a professor agregat, la Srta. Golpe com a professor adjunt de Paleontologia i com a becària del Consejo (i, com a tal, treballant al Museu de Sabadell en Paleomastologia), el Dr. Mossèn Salvador Reguant com a Ajudant en el Consell Superior; la Sra. Assumpta Plana com a becària i administrativa; el Sr. de Benzi i la Sra. de Porta com a professors ajudants; el Sr. Ferran Martínez i la Srta. Neu Farnés, dedicats també a Paleomastologia (respectivament a endemismes de Canàries i de les Balears); el Sr. Eduard Clavell, especialitzat en macroforaminífers; el Sr. Rupert Brito, que avui es troba a Montpeller per fer el diploma d'estudis i especialitzar-se a fons en l'estudi de les Caròfites i finalment el Sr. Josep Torrens, que avui es troba a l'Institut del Petrolí a París (Rueil-Malmaison) per perfeccionar els seus estudis sobre microforaminífers. També formen part d'aquest equip: el Sr. Waldren del Museu de Deià, a Mallorca; el Dr. Tuca Alsina, de Manresa, dedicat a l'home fòssil des del punt de vista de la dentició, i el Germà Rafael Adrover, de Pont d'Inca, que tant ha col·laborat en el descobriment de noves localitats fòssilíferes.

Acabarem la llista de la «plantilla» amb els noms del preparador del Museu, i que ara ho serà de l'Institut Provincial de Paleontologia, Sr. Pere Arís, de Rubí, i el nostre assessor en preparacions químiques Sr. Aleix Sort, de Terrassa. I, finalment, els nostres obrers especialitzats Srs. Narcís Sánchez i Manolo Ceballos.

I aquesta és la situació de l'actualitat quan la història de la Paleontologia a Sabadell haurà de conèixer una nova etapa, a partir del mes de juliol que ja s'apropa, amb la definitiva inauguració del tan esperat Institut Provincial de Paleontologia de l'Excma. Diputació de Barcelona i que es troba situat al carrer de l'Escola Industrial de la nostra ciutat.

La Sra. Lourdes Casanovas, que va a llegir el resum d'aquesta nota i que ja s'ha incorporat a les nostres tasques, donarà fe que en l'actualitat la nostra llista bibliogràfica sobrepassa els 390 treballs dedicats a les nostres especialitats, per bé que un resum esquemàtic però incomplet de la labor d'aquesta etapa de postguerra serà donat al final d'aquest treball. Afegim entre els nostres col·laboradors els noms dels Srs. Josep Vicenç Santafe i Josep M.ª Pons.

(...)

EL «FENOMEN» TEILHARD, DES DE SABADELL

Des de l'aparició dels primers treballs (aleshores solament científics) que li coneguérem, el pensament de Teilhard de Chardin ens va colpir intensament pel que tenia de «revolucionari» en un món d'idees ja massa arcaïtzants o massa rígides.

La primera vegada que vam fer referència a Teilhard fou el 1947, en el nostre treball publicat al Museu de Sabadell, sota el títol de *Concepciones cosmovitalistas del Evolucionismo*, però aleshores ho férem encara tímidament en un peu de pàgina. L'any 1953, és a dir, dos anys abans de la seva mort, publicàvem un comentari amb el títol de *La Noosfera y las ideas del P. Teilhard de Chardin* a la revista «Estudios Geológicos», de Madrid, en el seu número 16. En la nostra llista bibliogràfica comptem fins a gairebé trenta títols dedicats a l'obra teilhardiana; això sense referir-nos als nombrosos articles destinats a revistes i periòdics, molts dels quals anaren al «cove» en les redaccions perquè no pogueren ésser admesos per la censura, que trobava el pensament de Teilhard, diguem, «fora d'òrbita». La nostra lluita, en aquells primers temps, posteriors a la mort del genial jesuïta i pensador francès, fou molt dura.

Ja immediatament després de la seva mort, el 1955, vam començar a publicar comentaris i àdhuc una síntesi de la seva extraordinària síntesi exposada en la primera de les obres que publicà el Comitè francès de publicació de les obres de Pierre Teilhard que fou *El fenomen humà*, el qual, per contrast, va tardar molt a ésser publicat a Espanya per la nostra causa. El cert és que «Revista de Occidente» n'havia fet una traducció

pèssima. Com que aleshores jo era el designat pel Comitè de França com a revisor de les traduccions castellanes (i després catalanes) i havia estat ja nomenat únic membre del tal Comitè, vaig denunciar i fer retirar la citada traducció. «Revista de Occidente» posà el crit al cel i féu revisar l'obra pel gran filòsof espanyol Julián Marías. Però aquest no acomplí la seva tasca en el termini convingut (passaren quatre anys), i això probablement perquè no pogué amb la mala «matèria primera» de la traducció. Fou així que els drets de publicació de *El fenomen humà* foren confiats a «Taurus Edicions» que és l'editorial que ha anat publicant les obres llançades pel Comitè (i d'altres referents a Teilhard, en un gran nombre) i la traducció al castellà em fou confiada. Mentrestant jo havia anat revisant les altres traduccions, que, en general, no eren gaire bones, i també se'm demanaren diversos pròlegs per al públic de parla castellana, cosa que he anat fent periòdicament a través dels anys. També, més tard, n'he publicat a les traduccions catalanes editades per Nova Terra i Edicions 62 i també m'han encarregat de fer les revisions de textos. Finalment, l'any passat, vaig ésser nomenat director de la «Col·lecció Teilhard» a «Taurus», i en el treball de revisió he trobat l'excel·lent col·laboració de la meua adjunta a la Càtedra, Srta. Golpe.

Durant els anys, hem parlat de Teilhard en moltíssimes conferències i articles. També es va participar en nombrosos cursets monogràfics dedicats a Teilhard en diverses institucions de caràcter divers a tot Espanya, tal com als Ateneus de Santander, de Castelló, de Pontevedra i de Madrid i a la Universitat de València, sempre amb un èxit formidable. Darrerament en parlarem a la Caixa d'Estalvis de Segòvia. El pensament de Teilhard ha penetrat profundament, no ja sols al nostre país, sinó arreu del món, pel que té d'idea germinadora i de prospecció de cara al futur de la Humanitat, que demanava una veu que li parlés un llenguatge entenedor i optimista basat en les realitats científiques més modernes.

Ja fa alguns anys que es constituí a Madrid un Grupo Teilhard de Trabajo, dirigit per la comtessa de Campo de Alange, que va demanar, en moltes ocasions, la nostra col·laboració. I en aquest mateix any es constituïa a la nostra ciutat el primer Grup d'Amics del Pare Teilhard, depenent directament de l'entitat del mateix nom, a París. Durant aquest primer curs la nostra entitat ha organitzat diverses conferències, entre les quals les del P. Colomer, S.I., de Sant Cugat, també un gran coneixedor de Teilhard en els seus aspectes filosòfics i teològic i que ha publicat molts articles i alguns llibres sobre el gran jesuïta; les del P. García Doncel, una del

qui signa aquest treball i una «conferència-diàleg obert» a càrrec del P. Colomer i l'autor d'aquestes ratlles. Sabem que darrerament funciona a Santander un Grup Teilhard, segons acabem d'informar-nos a través del president de l'Ateneu de la capital de La Montaña, Sr. Aguilera.

En els darrers temps hem estat nomenats membres corresponents de la Gesellschaft Teilhard de l'Alemanya occidental (a Augsburg) i membres també de la Teilhard Association of Great Britain and Ireland que ens han demanat col·laboració en forma d'articles per a llurs revistes i alguna conferència.

Els nostres contactes amb Mlle. Mortier, legatària dels escrits del P. Teilhard i organitzadora de les «Setmanes Teilhard a Vézelay» (on hem assistit en diverses ocasions), i també amb el Dr. Claude Cuénot, autor de dues magnífiques biografies del gran jesuïta, són molt freqüents. També participarem, amb el desenvolupament d'una ponència sobre *L'Hominisation*, en un Col·loqui organitzat per «Pax Romana» a Venècia (del qual fou publicat un volum).

LA COL·LABORACIÓ INTERNACIONAL

Com ja hem dit al principi d'aquest treball, les nostres sortides a l'exterior, les invitacions a donar conferències en Universitats estrangeres, les molt freqüents visites d'especialistes estrangers i, sobretot, els Cursets Internacionals de Paleontologia a la nostra ciutat no eren més que una expressió profunda del nostre desig d'establir llaços internacionals i, finalment, d'arribar a la constitució d'un *team work*, com més ample millor, en la realització dels estudis de Paleomastologia.

Es pot dir que avui, des del Museu de Sabadell, en entrar en aquesta nova etapa que començarà amb el nou Institut Provincial de Paleontologia, que manté una relació científica, epistolar o directa, amb la immensa majoria dels nostres col·legues de tot el món, inclosos els països de l'Est, i amb les institucions especialitzades la qüestió s'ha vigoritzat. Les visites i —com direm més endavant— els estudis i les tesis realitzats al Museu per tal de treballar en les nostres col·leccions són nombrosíssims. Respecte al nostre país, podem dir que aquí es formaren els nostres deixebles i avui col·laboradors Profs. Truyols i De Porta, i també el Pare Aguirre, S.I. En algunes ocasions, feren estades llargues a la Secció de Paleontologia del Museu, entre ells el Prof. Meléndez de Madrid, que vingué a ampliar els seus coneixements sobre Mamífers fòssils. També estigueren amb nosaltres dues alumnes del Prof. Piveteau de la Sorbona, una de les quals, Mlle. Sigogneau, és avui una

destacada especialista. També passaren temporades estudiant a Sabadell: la Sra. Obergfell, de Munic; els qui avui ja són doctors per Utrecht: Sondaar, Freudenthal i Hans de Bruyn; la Sra. Ann Forstén, adjunta del Prof. Kurtén, de Hèlsinki; el mateix Dr. Simpson; el ja desaparegut Dr. Stirton de Berkeley; el Prof. Robert Savage, de Bristol; el Rd. P. Eduard Boné, de Brussel·les; el Dr. Pirlot; el Dr. Kurtén, ja citat, amb el qual realitzem ara diversos treballs en col·laboració; el Dr. Hürzeler, amb els seus estudiants Engesser i Kaufmann; el Prof. Schultz, de Nebraska; el Dr. Robinson, de Boulder (Colorado); el Prof. Thaler i tots els seus col·laboradors de la Universitat de Montpeller (Hartenberger, Michaux i altres) i la Sra. Petter de París, i moltes altres persones que allargarien innecessàriament aquesta llista.

Tots aquests contactes han creat a Sabadell una atmosfera de col·laboració i d'equip a escala internacional. Les nostres relacions més intenses són avui les que es mantenen amb la Universitat i el Museu (Institut de Paleontologia) de París (Piveteau, Lehman, Lavocat, Hoffstetter, Heintz, Mme. Petter, Russell, Mlle. Wenz, Ginsburg, etc.), amb la de Montpeller (Thaler, Hartenberger, Michaux, Sigé, Grambast, Sudre, etc.), amb la de Basilea i sobretot amb el nostre car amic Dr. Hürzeler; amb la de Mainz (Tobien, Berg, Malec, etc.), amb la d'Utrecht (Sondaar, de Bruyn, etc.), amb la de Boulder (Robinson), amb la de Pittsburg (Craig Black); amb la de Hèlsinki (Kurtén i Forstén) i tantes altres.

Fruit d'aquest *team work* són els nombrosos treballs que es realitzen en col·laboració, sigui amb materials del nostre país i del nostre Museu sigui amb materials estrangers que nosaltres estudiem aquí. En aquest moment, àlgid, d'aquests intercanvis hi ha una gran quantitat de notes signades per diversos autors i per nosaltres referides a jaciments espanyols i estrangers, que estan en vies d'impressió.

Una conseqüència directa d'aquesta labor internacional és la nostra participació en unes expedicions paleomastològiques a Tunísia, dirigides pel nostre estimat col·lega del Museu de la Universitat de Boulder (Colorado) Dr. Pete Robinson, i patrocinades per la Smithsonian Institution dels EE.UU. i que consten de tres campanyes, al llarg de tres anys. Fins ara, ja n'hi ha dues de realitzades, els anys 1967 i 1968, amb resultats molt importants: s'assenyalen ja una gran quantitat d'espècies noves per a aquell país. El treball és fet en

forma d'un equip nord-americà-finlandès-català i els estudis dels fòssils seran repartits entre els components d'aquestes expedicions. Això vol dir que, a nosaltres, ens tocarà un bon lot per a ésser determinat, i una part dels duplicats de Mamífers fòssils de Tunísia entrarà a formar part de les col·leccions del nostre Institut Provincial de Paleontologia. En aquestes expedicions, hi han intervingut el Dr. Robinson de Boulder, el Dr. Craig Black del Carnegie Museum, a Pittsburg, el Dr. Björn Kurtén i la Sra. Ann Forstén de l'Institut de Zoologia de Hèlsinki i, per la nostra part, el qui escriu aquestes ratlles, el seu adjunt, Srta. Golpe, i el preparador de la nostra Secció, Sr. Pere Arís, així com el nostre tècnic químic Sr. Aleix Sort.

(...)

I TAMBÉ... UN FILM

Com a cosa interessant i fins a un cert punt original, no podem oblidar, en aquest treball, la realització d'un film dirigit des del Museu de Sabadell i destinat a fer conèixer els seus treballs. Aquest film fou dirigit, en l'aspecte científic, pel qui subscriu i, en l'aspecte tècnic, pel Sr. Ramon Sanahuja, de Sabadell, avui absent. Actuà de cameràman el senyor Albinyana, conegut per la seva gran perícia en aquesta difícil tasca, i en fou el productor el Sr. Carles Arroyo, de la nostra ciutat. Aquest film, de pas universal de 36 mm, portava per títol *La historia de un mundo perdido* i fou estrenat, amb tota solemnitat, en una sessió de gran gala que tingué lloc al Cinema Rambla de la nostra ciutat el dia de la Candelera de l'any 1951. Féu un parlament magnífic el Sr. Josep Torrella, tan dedicat a les coses del cinema *amateur*, durant la seva vida, tot exaltant el valor científic i tècnic del film, el qual merescué el segon premi nacional de documentals d'aquell any. Ingressà a la Filmoteca Nacional, i se'n guarda una còpia també a la nostra, constituïda, a més, per una sèrie de films en color dedicats als nostres viatges científics i a algunes de les nostres campanyes d'excavacions per la Península. A fins documentals, la nostra secció posseeix encara una gran quantitat (diversos centenars) de diapositives, en blanc i negre i en color. La filmoteca també conté diverses obres en microfilm; obres avui ja exhaurides.

(...)

MIQUEL CRUSAFONT I PAIRÓ